

Лоюк О. В.

кандидат педагогічних наук, старший викладач

кафедри фахових методик та інноваційних

технологій у початковій школі

Уманський державний педагогічний

університет імені Павла Тичини

м. Умань, Україна

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ:

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ

Надзвичайно важливим завданням сучасної освіти в Україні є створення умов для формування молодого людини як громадянина своєї країни, для якого громадянські, національні та загальнолюдські цінності складають основу для повноцінної, творчої життєдіяльності. Демократичне громадянське суспільство, що розбудовується нині в нашій країні, вимагає від кожної особистості активної участі у його житті, потребує формування громадянської компетентності, що дозволить їй усвідомлено, відповідально і ефективно користуватися громадянськими правами і свободами, виконувати обов'язки громадянина, займати активну громадянську позицію, бути патріотом своєї Батьківщини, шанобливо ставитися до народів і культур інших країн.

Підтримати розвиток демократичного врядування у навчальних закладах різного типу покликана Хартія Ради Європи «Про Освіту для демократичного громадянства та освіти з прав людини», прийнята 11 травня 2010 року на 120-у засіданні Комітету Міністрів Ради Європи. Означений документ закликав включити освіту для демократичного громадянства та освіти з прав людини у навчальні програми формальної освіти. Наша країна, як член Ради Європи, підтримує положення Хартії, основні концепції якої відображені у законодавстві України в галузі освіти, зокрема Законі України «Про освіту», Концепції «Нова українська школа» та ін. В означених документах підкреслюється необхідність формування громадянина України як освіченої, творчої особистості, в якій органічно поєднуються високі моральні риси,

толерантність, патріотизм, соціальна активність, громадянська відповідальність, повага до прав людини.

Згідно з Концепцією громадянської освіти в школах України (розробленою групою українських педагогів у рамках проекту «Освіта для демократії в Україні», 2001) її складовими є:

- **громадянські знання**, на основі яких формуються уявлення про форми і способи функціонування особистості в політичному, правовому, економічному, соціальному та культурному полі демократичної держави;

- **громадянські вміння** та досвід участі в соціально-політичному житті суспільства і практичного застосування знань;

- **громадянські чесноти** – норми, установки, цінності та якості, притаманні громадянинові демократичного суспільства [1, с. 10].

Проблема шляхів формування громадянської компетентності молодого покоління розглядається у працях сучасних вчених І. Беха, Н. Бібик, М. Боришевського, В. Доміної, В. Кременя, О. Пометун, Н. Степанової, І. Тараненко та ін. У дослідженнях В. Бойченка, П. Волошина, І. Зязюна, В. Лозової, А. Скемської, Г. Троцько, К. Чорної, Г. Филипчук та ін. доведено важливість формування громадянських якостей у молодших школярів, оскільки дітям означеного віку притаманні пластичність психіки, наслідуваність, важливість думки дорослого та товаришів, природна допитливість та активність, довільність психічних процесів.

Опрацювання наукової психолого-педагогічної літератури на тему дослідження та досвід власної педагогічної діяльності дали можливість визначити показники сформованості громадянської компетентності учнів початкової школи, які складаються зі знань, умінь та цінностей та представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Учень знає	Учень уміє	Учень виявляє в поведінці
------------	------------	---------------------------

<p><i>розуміє</i> поняття: «суспільство», «громадянин», «держава»; <i>усвідомлює</i> свою належність до українського суспільства; необхідність толерантного ставлення між людьми; <i>орієнтується</i> у своїх правах і обов'язках; правах та обов'язках людини, громадянина; <i>знає</i> про можливі правопорушення серед дітей, <i>наводить</i> приклади; <i>знає</i> державну символіку</p>	<p><i>встановлює</i> самостійно чи з допомогою вчителя основні взаємозв'язки між вчинком і наслідком, порушенням правил і відповідальністю; <i>наводить приклади</i> неправомірної поведінки як порушення прав інших людей; <i>застосовує</i> знання про свої права у конкретних життєвих ситуаціях; <i>вміє</i> робити свідомий вибір, висловлювати і пояснювати власну точку зору</p>	<p>повагу до прав людини, до закону; прагнення до справедливості; чесність, відповідальність; повагу до національної історії, культури, мови, традицій; <i>аргументує</i> значення дотримання правил співжиття в суспільстві, невідворотність відповідальності за порушення законів, прав інших людей; <i>дбає</i> про пам'ятки природи, історії та культури України; <i>виявляє</i> шанобливе ставлення</p>
--	--	---

Громадянська компетентність у молодших школярів формується при вивченні змістової лінії «Людина в суспільстві» освітньої галузі «Суспільствознавство» та передбачає засвоєння таких понять: «суспільство», «громадянське суспільство», «держава», «правова держава», «права й обов'язки громадян», «права дитини», «правопорушення»; «символи держави», «державні свята», способів поведінки в суспільстві, виховання національних та загальнолюдських цінностей.

Пріоритетна роль у формуванні громадянської компетентності у молодших школярів належить:

1) **активним та інтерактивним методам:** ситуаційно-рольові ігри, метод відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, «мозкові атаки», метод аналізу соціальних ситуацій з морально-етичним характером, ігри-драматизації, бесіди, диспути, різні форми роботи з книгою, з періодичною пресою, доручення, приклад;

2) **наочним методам:** «правознавче відео» (розглянути відеофрагменти. Спробувати якнайшвидше і найточніше сформулювати, які права було

порушено); народна скарбничка (розгляд системи оберегів (символів) (показ слайдів та словесний супровід); наша гордість («Сім чудес України»);

3) **використанню проектів:** «Подорожуємо Україною», «Історичні скарби України», «Чим славиться Україна?», «Славетні українці»; «Я пізнаю Україну», «Сім чудес України», «Визначні місця мого краю»;

4) **практичним методам:** розв'язання прогностичних задач «Що буде, якщо...», створення фотоколажу (проведення конкурсу малюнків) на одну із тем: «Державні символи у моєму житті», «Хліб і сіль – символи української гостинності», «Свята нашої держави»; моделювання правомірних способів поведінки;

5) **прийомам вітагенного навчання:** прийом стартової актуалізації життєвого досвіду учнів («Що ви знаєте про...»); прийом ретроспективного аналізу життєвого досвіду («У цілому правильно, але...»); прийом творчого моделювання ідеальних освітніх об'єктів (технологія «Якби був я». Наприклад, під час вивчення теми «Я твій син, Україно!» учням пропонують: уявіть, що вас обрали президентом країни. Вам необхідно розробити для громадян своєї країни три важливих закони);

б) прийомам інтегрованого навчання.

Організаційними формами, що сприятимуть формуванню громадянських якостей учнів початкової школи, нами визначені такі: дитячі ранки «Сьогодні іменини в моєї Вінниччини», «Скарби бабусиної скрині», «Світле свято Великодня», «Відчувати – найважливіше», «Прекрасні звертання», «Поетична скринька», «Рідну землю, де живемо, Україною зовемо», «Свято рідної мови»; динамічні виставки дитячих робіт; виготовлення колажів «Школа очима дітей»; історичне віконце; екскурсії визначними місцями рідного села (краю); конкурси національних страв, пісні, танцю, одягу; правознавча вікторина; уявна подорож в майбутнє України; цикл виховних годин «Ситуація в ... »; дискусії «Секрети вихованості», «Чи треба вміти сперечатися?»; засідання круглого столу «Конфлікт. Як його уникнути?»; морально-етична бесіда «Доброму скрізь добре»; цикл бесід «Якщо трапилась біда ... »; ситуації для роздумів «Я –

людина», «Я приймаю рішення»; виховні бесіди: «Україна – моя рідна Батьківщина», «Державна символіка України», «Твої права та обов'язки», «Рід, родина, рідня» та ін.

Формування громадянськості в учнів початкової школи – це складний, цілісний процес навчання молодшого школяра та виховання в нього гуманістичного ставлення до людей; почуття поваги до держави, її символів, історії; відповідальності, яка передбачає дотримання державних законів; соціальної взаємодії в суспільстві.

Список літератури:

1. Громадянська освіта: теорія і методика навчання. – К. : Видавництво Етна-1, 2008. – 174 с.
2. Доміна В. В. Формування громадянської компетентності молодших школярів у контексті національно-патріотичного виховання. Методичний посібник./ В. В. Доміна. – Хмельницький : ХГПА, 2014. – 132 с.
3. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Педагогічна газета. – 2000. – № 6 (172). – С. 4-6.
4. Пономаренко А. Виховання громадянськості у молодших класах / А. Пономаренко // Початкова школа. – 2001. – № 3. – С. 17 – 20.
5. Формування громадянської компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів / [Укладач Наталія Степанова.] – Черкаси : Видавництво Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради, 2014. – 44 с.